

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta asetukseksi yhteistyöalustan perustamisesta yhteisten tutkintaryhmien toiminnan tukemiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta asetukseksi yhteistyöalustan perustamisesta yhteisten tutkintaryhmien toiminnan tukemiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta (U 1/2022 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kehittämispäällikkö Aki Hietanen, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Joni Korpinen, oikeusministeriö
- johtava asiantuntija Elina Rantakokko, sisäministeriö
- valtionsyyttäjä Sampsa Hakala, Syyttäjälaitos
- poliisitarkastaja Jenni Juslén, Poliisihallitus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tietosuojavaltuutetun toimisto

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio antoi 1.12.2021 ehdotuksen asetukseksi yhteistyöalustan perustamisesta yhteisten tutkintaryhmien toiminnan tukemiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta (KOM(2021) 756 lopullinen).

Asetusehdotuksen pääasiallinen sisältö ilmenee valtioneuvoston kirjelmästä.

Valiokunnan lausunto LaVL 5/2022 vp

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä oikeudellisen yhteistyön kehittämistä unionissa, ja korostaa erityisesti digitalisoinnin edistämistä ja hyödyntämistä. Komission yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustaa koskeva ehdotus on tärkeä väline digitalisoinnin tavoitteiden toteuttamisessa.

Valtioneuvosto katsoo, että rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asioinnin edistäminen oikeusosalalla osana laajempaa digitalisointikehitystä edellyttää yhtenäisiä toimintatapoja ja yhteen toimivia teknisiä ratkaisuja. Yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustaa koskevassa asetusehdotuksessa esitetty yhteistyöalusta ja viestintäjärjestelmä edistäisivät omalta osaltaan tiedonvaihdon toimintatapojen yhtenäistämistä. Ehdotettu yhteistyöalusta mahdollistaisi rajat ylittävän tiedonvaihdon tehostamisen tukemalla yhteisten tutkintaryhmien toimintaa ja toiminnan tulosten tehokasta ja tietoturvallista jakamista. Valtioneuvosto pitää hyväksyttävänä, että yhteistyöalustan käyttö perustuisi vapaaehtoisuuteen.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU:ssa parannetaan yhteisten tutkintaryhmien toimintaedellytyksiä ja tiedonvaihdon välineitä. Samoin tärkeänä pidetään JIT-sihteeristön toimintamahdollisuuksien parantamista, jotta se voi paremmin tukea ja tehostaa kansallisten tutkinta- ja syyttäjäviranomaisten välistä koordinoitua ja yhteistyötä rajat ylittävissä asioissa.

Valtioneuvosto pitää myönteisenä sitä, että asetusehdotuksessa on tarkkaan määritelty vastuut yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustan kehittämisessä ja ylläpidossa eu-LISAn ja Eurojustin yhteydessä toimivan JIT-sihteeristön kesken.

Valtioneuvosto tukee komission ehdottamaa yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustalle eu-LISAssa toteutettavaa hallintomallia, jossa on noudatettu muissa vastaavissa tietojärjestelmissä käyttöön otettua rakennetta. Hallinnointirakenne mahdollistaa jäsenvaltioiden edustajista koostuvan neuvoo-antavan ryhmän kautta jäsenvaltioiden asiantuntemuksen tuomisen yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustan käyttöönottoon ja kehittämiseen.

Valtioneuvosto katsoo, että tietyiltä osin ehdotus vaatii kuitenkin selvennystä. Jatkovalmistelussa olisi tarkasteltava, millä tavoin yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustan valmistelussa voitaisiin varmistaa yhteentoimivuus muiden tiedonvaihtojärjestelmien, etenkin Europolin SIENA-järjestelmän kanssa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komissio on antanut 1.12.2021 ehdotuksen asetukseksi yhteistyöalustan perustamisesta yhteisten tutkintaryhmien toiminnan tukemiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta (KOM(2021) 756 lopullinen, jäljempänä asetusehdotus).

Yhteiset tutkintaryhmät (Joint Investigation Teams, JIT) ovat ryhmiä, jotka on perustettu tiettyjä rikostutkintoja varten ja rajoitetuksi ajaksi. Kahden tai useamman jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ja mahdollisesti EU:n ulkopuoliset maat (kolmannet maat) voivat perustaa yhteisen tutkintaryhmän suorittamaan yhdessä rajat ylittäviä rikostutkintoja. Yhteinen tutkintaryhmä voi-

Valiokunnan lausunto LaVL 5/2022 vp

daan perustaa erityisesti silloin, kun jäsenvaltion rikostutkinta edellyttää vaikeita ja vaativia tutkimuksia, joilla on yhteyksiä muihin jäsenvaltioihin tai kolmansiiin maihin. Se voidaan perustaa myös silloin, kun useat jäsenvaltiot tutkivat rikoksia, joissa tapauksen olosuhteet edellyttävät koordinoituja ja yhteisiä toimia asianomaisissa jäsenvaltioissa.

Yhteisen tutkintaryhmän perustamisen oikeusperustan muodostavat keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa tehdyn Euroopan unionin yleissopimuksen (SopS 57/2004) 13 artikla ja yhteisistä tutkintaryhmistä 13.6.2002 tehty neuvoston puitepäätos 2002/465/YOS. Kolmannet maat voivat olla osapuolina yhteisissä tutkintaryhmissä, jos oikeusperusta sallii tämän. Tällaisena oikeusperustana toimivat esimerkiksi Euroopan neuvoston vuoden 1959 yleissopimuksen toisen lisäpöytäkirjan 20 artikla (SopS 30/1981) sekä Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen keskinäisestä oikeusavusta tehdyn sopimuksen (SopS 8/2010) 5 artikla.

Yhteisistä tutkintaryhmistä annettu puitepäätos on pantu kansallisesti täytäntöön lailla yhteisistä tutkintaryhmistä (1313/2002).

Yhteisten tutkintaryhmien toimintaa EU:ssa koordinoi yhteisten tutkintaryhmien verkoston sihteeristö (jäljempänä JIT-sihteeristö), joka on toiminut vuodesta 2011 lähtien Eurojustin yhteydessä.

Valtioneuvoston kirjelmästä ilmi käyvin tavoin (s. 2—3) yhteisten tutkintaryhmien käytännön toimintaa on vaikeuttanut tutkintaryhmään osallistuvien tahojen yhteisten tietoteknisten välineiden puute.

Nyt käsiteltävän asetusehdotuksen tavoitteena on valtioneuvoston kirjelmästä (s. 3) ilmi käyvin tavoin luoda säädöspäätös yhteisten tutkintaryhmien tekniselle yhteistyöalustalle, jotta voidaan lisätä rajat ylittävien tutkinta- ja syytetoimien tehokkuutta. Ehdotuksen tavoitteena erityisesti on varmistaa, että yhteisten tutkintaryhmien jäsenet ja osanottajat voivat helpommin jakaa tietoja ja todisteita, jotka on kerätty yhteisen tutkintaryhmän toiminnan yhteydessä. Lisäksi tavoitteena on varmistaa, että yhteisten tutkintaryhmien jäsenet ja osanottajat voivat helpommin ja turvallisemmin kommunikoida keskenään. Ehdotuksella pyritään myös helpottamaan yhteisen tutkintaryhmän hallinnointia.

Kyseessä on teknis-hallinnollinen säädösehdotus. Asetusehdotus ei muuta yhteisten tutkintaryhmien säädöspäätöksiä, toimintaperiaatteita tai yhteisen tutkintaryhmien hallinnointia. Ehdotuksen mukaan yhteistyöalustan käyttö on myös vapaaehtoista.

Lakivaliokunta pitää edellä selostettuja asetusehdotuksen tavoitteita kannatettavina. Valtioneuvoston tavoin valiokunta pitää tärkeänä oikeudellisen yhteistyön kehittämistä unionissa ja korostaa erityisesti digitalisoinnin edistämistä ja hyödyntämistä. Komission yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalustaa koskeva ehdotus on tärkeä väline digitalisoinnin tavoitteiden toteuttamisessa. Valtioneuvoston tavoin lakivaliokunta pitää hyväksyttävänä, että yhteistyöalustan käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen.

Valtioneuvoston tavoin lakivaliokunta katsoo, että tietyiltä osin ehdotus vaatii kuitenkin selvennystä. Jatkovalmistelussa on tarkasteltava, millä tavoin yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalus-

Valiokunnan lausunto LaVL 5/2022 vp

tan valmistelussa voidaan varmistaa yhteentoimivuus muiden tiedonvaihtojärjestelmien, etenkin Europolin SIENA-järjestelmän kanssa.

Jatkoneuvotteluissa on tärkeä huomioida myös kansallisten järjestelmien ja lainsäädännön erityispiirteet. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan asetusehdotuksen nykyisten muotoilujen myötä Suomessa syyttäjä rajautuu pois asetusehdotuksen mukaisesta yhteistyöalustan käyttäjien piiristä. Yhteisistä tutkintaryhmistä annetun lain (1313/2002) mukaan syyttäjä voi kuitenkin ilmoittautua mukaan yhteiseen tutkintaryhmään. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta toteaa, että jatkoneuvotteluissa tulee huomioida syyttäjän rooli kansallisessa lainsäädännössä. Perusteltua on, että jatkoneuvotteluissa asetusehdotuksen mukaisen yhteistyöalustan käyttäjien piiriä pyritään laajentamaan niin, että tutkintaryhmän jäsenenä olevalle suomalaiselle syyttäjälle voidaan myöntää sille pääsy.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täydennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 25.2.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Suldaan Said Ahmed vas
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Sebastian Tynkkynen ps
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto